

קול צופיין

קול צפּיין נְשֵׂאוֹ קוֹל יַחֲדוֹ יְרַנְּנוּ

שופטים תשפ"ה השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

תשובה על ירושת הארץ

בר"ח וגם בכל החודש. "ויש מי שמרבין לומר סליחות ותחנונים מר"ח אלול ואילך".

תקיעת שופר מביאה גאולה וקידוש השם

מתוך שאמרו חז"ל כי ה' נתעלה על ידי תקיעת השופר שבחודש הזה אנו לומדים שהתפילה והתקיעה מגדלת את שם ה' בעולם בעיני כולם. שהרי הפרק שבו נאמר "עלה אלוקים בתרועה" (תהלים מז) עוסק בירושת הארץ ובשלטון על העמים האחרים. "יִדְבַּר עַמִּים תַּחְתִּינוּ וְלְאָמִים תַּחַת רַגְלֵינוּ: יִבְחַר לָנוּ אֶת נַחֲלָתָנוּ אֶת גְּאוֹן יַעֲקֹב אֲשֶׁר אָהַב סִלְה: עֲלֵה אֱלֹהִים בַּתְּרוּעָה ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר". בזה מתגלה שה' "מִלֶּךְ אֱלֹהִים עַל גּוֹיִם אֱלֹהִים יָשַׁב עַל כְּסֵא קִדְשׁוֹ". וזה מה שאנחנו רואים בעינינו.

סליחות מביאות גאולה וקידוש השם

כך גם הסליחות מביאות גאולה וקידוש השם. כך היה ביציאת מצרים שהתחילה בצעקה ובתפילה "וַיִּזְעַקוּ וַתַּעַל שְׁמַעְתָּם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הַעֲבֹדָה: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אֲבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב" (שמות ב טז) ובסוף באה גאולה וקידוש ה' בעולם.

כך משה מתפלל ארבעים יום ומזכיר את ברית האבות. וכך גם אנחנו תוקעים בשופר ואומרים סליחות ארבעים יום כדי לעורר את הגאולה. לכן אנחנו אומרים כ-150 פעמים בחודש אלול ועשרת ימי התשובה "זָכַר לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עָשָׂר". כן אומרים "אֲדַכֵּר לָךְ קִיּוּמָא דִּאֲבִרְהָם רַחֲמֵימָא" להזכיר את הברית של האבות.

ארבעים יום אחרונים - גדול הכבוד הנגלה יותר ממעמד הר סיני לכן ארבעים הימים האחרונים שבהם התפלל משה על הגאולה היו במדרגה מאוד גבוהה שנאמר בהם "וְאִישׁ לֹא יַעֲלֶה עִמָּךְ וְגַם אִישׁ אֶל יָרֵא בְּכָל הָהָר וְגַם הַצֹּאן וְהַבְּקָר אֵל יָרְעוּ אֶל מוֹל הָהָר הַהוּא". וזו מדרגה שלא הייתה אפילו בעת מתן תורה. והסביר הרמב"ן "כי בראשונות לא הוזהרו רק שלא תגע בו יד אם בהמה אם איש". אבל עתה החמיר בשעת מתן הלוחות האלו יותר ממעמד הראשון "וגדול יהיה הכבוד הנגלה על ההר האחרון מן הראשון".

וְנִהְפֵךְ הַקַּב"ה יְדִיד וְאוֹהֵב אֶל הָאָדָם הַשֵּׁב בַּתְּשׁוּבָה

אהבת עולם של אני לדודי ודודי לי

בחודש אלול מתעוררת אהבת עולם של ה' לעמו. אהבה שניכרת בעיקר בנבואות הנחמה שנאמרות בהפטרות באותן שבתות, והשיא בהפטרה שנקראת בראש השנה "אהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד". לכן כתב האר"י ז"ל כי מהות חודש אלול מתגלה בראשי תיבות "אני לדודי ודודי לי" (פרי עץ חיים ושער הפסוקים). שעניינה ביטוי לאהבת ה' אלינו ולאהבתנו שמתגלה גם היא בחודש זה.

כתב רבי חיים ויטאל כי זה בא "לְרַמֵּז כִּי בַחֲדָשׁ אֱלֹהִים הַקַּב"ה מַתְרַצָּה עִם יִשְׂרָאֵל, וְנִשְׁשָׂה דוּד לְהֵם לְקַרְבָּם בַּתְּשׁוּבָה, וְהוּא קְרוֹב לְקוֹרְאָיו בַּחֲדָשׁ זֶה". כמובן שמהרח"ו רומז לכל האמור בשיר השירים על אהבת הדוד והרעייה. "וְנִהְפֵךְ הַקַּב"ה יְדִיד וְאוֹהֵב אֶל הָאָדָם הַשֵּׁב בַּתְּשׁוּבָה" (עץ הדעת טוב - כי תצא).

הוא עת רצון - תשובה מאהבה

כן מביא המשנה ברורה (תקפא) את דברי האר"י דלעיל ומסיים "כי באלו ארבעים יום התשובה מקובלת להיות לבו קרוב אל דודו בתשובה ואז דודו קרוב לו לקבל תשובתו מאהבה ועוד סמך מקרא ומל ד' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך ר"ת אלול". וכן הביא השל"ה הקדוש (מסכת ראש השנה) "התשובה אף על פי שהוא מעולה ומשובח בכל זמן, הקדוש ברוך הוא קרוב לשבים באמת, ובכל עת שישבו אליו ישוב אליהם, וביחוד בארבעים יום שהם מראש חודש אלול עד יום הכפורים שהם ימי ריצוי".

ארבעים יום של חודש אלול כנגד תפילת משה

המקור לאמירת סליחות בכל חודש אלול מובא בטור (תקפא) שהביא משם פרקי דרבי אליעזר כי בר"ח אלול אמר הקב"ה למושה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר עבודה זרה, והקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר (תהלים ט"ז) עלה אלהים בתרועה וגו'. לכן האשכנזים תוקעים בשופר

סליחות – לא לוותר על ארץ ישראל

לבלתי ישכח אהבת ירושלים וחבת ציון

כתוב באגרות הרמ"ז (טו) שעדיף בסליחות להתפלל על צרות הגלות הכלליות מאשר על החטאים הפרטיים שלנו. "כי הוא הוא עצם הסליחה והתפלה היותר מקובלת לפני המקום, כי השעה צריכה לכך והזמן מוזמן לכל איש נאמן לבלתי ישכח אהבת ירושלים וחבת ציון, וגדול זכותו נוכח פני עליון". שכך אנחנו לומדים מהתפילה של משה רבינו על חטא העגל במשך הארבעים יום האחרונים.

יפי אדמתנו לזרים. פהנו לנכרים

לכן אנחנו מתפללים בסליחות על עוונות הגלות ואומרים "אֲשַׁמְנוּ מִכָּל עֵם" בכך שאין לנו בית המקדש "זבול מקדשנו. חרב בעונינו". מתוודים על החטא שבעקבותיו נכרים יושבים בארץ ישראל ואומרים "יפי אדמתנו לזרים. פהנו לנכרים". הפך מה שאמרה התורה "לא תחנם" ו"לא ישבו בארצך". וכשאנחנו משאירים אותם בארץ הם גונבים את רכושנו "לענינו עשקו עמלנו. ממשק ומקרט מקנונו ומביאים עלינו צרות" צרות רבות סבבנו".

ירושת הארץ – פלא שלא נראה כמותו

בתפילה של משה ארבעים יום יש הבטחה על הגאולה לכן נכרתה בה ברית חדשה על נפלאות שלא היו מעולם "ויאמר הנה אנכי פרת ברית נגד כל עמך אעשה נפלאות אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים וראוהו כל העם אשר אתה בקרבך את מעשה ה' כי נורא הוא אשר אני עשה עמך" (שמות לד י). פלאות שיהיו יותר מיציאת מצרים והם יהיו לעיני עם ישראל ולעיני כל העולם כולו.

יש שואלים איזה נפלאות היו מעתה שלא היו קודם לכן (רמב"ן שמות לד ח). התשובה נמצאת בפסוקים שאחר כך (יהושע מלבים י ג) שעוסקים בירושת הארץ "שמך לך את אשר אנכי מצורך היום הנני גרש מפניך את האמורי והכנעני והחתי והפרזי והחוי והיבסי" (שמות לד יא).

ומסביר המלבי"ם כי הניסים של ירושת הארץ בימי יהושע היו בהעמדת השמש בגבעון ובפרסום ניסי ה' בכל העולם. וכך יהיה גם לעתיד לבא כאמור בתהילים "הודיע ה' ישועתו לעיני הגוים גלה צדקתו: זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו" (תהלים צח).

מה יהיה עם אלה שאומרים: פלשתין - מהנהר ועד הים?

כן מתנבא הנביא יחזקאל (לח מג) על כל אלה שמכרזים כי תבטל מדינת ישראל ותהיה פלשתין מהנהר ועד הים. אלוקים ישפוט אותם בדרך הכי קשה שיש "ונשפטי אתו בדרך ובדם וגשם שוטף ואבני אלגבישי אש וגפרית אטויר עליו ועל אגפיו ועל עמיה רבים אשר אתו" (יחזקאל לח כב). ומתוך כך יבינו כל בני האדם בעולם כי ה' הוא המלך. "והתגדלתי והתקדשתי ונדעתי לעיני גוים רבים וידעו פי אני ה'".

לא לעשות הסכמים שמוותרים על ארץ ישראל

לכן ה' מזהיר את משה בארבעים יום אלו לא לעשות הסכמים עם יושבי הארץ הללו. "השמך לך פן תכרת ברית ליושב הארץ אשר אתה בא עליה" אל תעשה איתם שום הסכם שבו אתה משאיר אותם בארץ ישראל. לא הסכמי אוסלו ולא התנתקות. הסיבה היא שהם יהיו חבית של חומר נפץ שחלילה תגרום לנו נזק גדול "פן יהיה למוקש בקרבך".

ועדין לא שבנו מתעניתנו

בכל סליחות אנחנו מתוודים על כך שלא קיימנו את מה שה' ציווה אותנו בחודש אלול דרך משה רבינו וחתמנו הסכמים עם אויבינו והשארנו אותם בארץ. את התוצאה הכואבת ראינו בכל הפיגועים שהיו אחרי הסכמי

אוסלו ובטבח שהיה בשמחת תורה. על הטעות הזו אנחנו מתוודים בסליחות במשך ארבעים יום. ואומרים "ועדין לא שבנו מתעניתנו. והיאך נעיו פנינו. ונקשה ערפנו. לומר לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. צדיקים אנחנו ולא חטאנו".

תשפה - דור של תשובה

ושבו בנים לגבולם - תיקון E1

בסליחות של חודש אלול זה של שנת תשפ"ה אנחנו בתהליך של תשובה. לא רק שהכינו את אויבינו בשנתיים האחרונות שוק על ירך אלא עשינו קידוש השם לעיני כל בשר שראו איך ה' מקיים בנו "ורדפו מכם חמשה מאה ונפלו אויביכם לפניכם לחרב". ולא עוד אלא שאנחנו מיישבים כעת את יהודה ושומרון ביתר שאת וביתר עז.

עשרות חוות של תשובה

כך מתקן עם ישראל את החטא בהחלטה על התיישבות באזור שבין ירושלים לבין מעלה אדומים. שטח שיהיו בו אלפי אלפים של יחידות דיור שיהיו חלק מירושלים רבתי. וקוראים לו בשם לועזי E1 אבל באמת הוא החלטה של תשובה לארץ ישראל. כן אנחנו מתיישבים בכל עשרות החוות שהוקמו בשנה האחרונה ברחבי יהודה ושומרון ובנימין באלפי אלפי דונמים של ארץ ישראל שהיו מופקדים בידי פראי אדם וכעת הם חוזרים לבני בניו של אברהם העברי. "ושבו בנים לגבולם".

תשובה אחרי ויתור על הארץ

משה רבינו מתפלל ומבקש מרבונו של עולם כי גם אם עם ישראל יחטא בויתור על הארץ, ה' לא יבטל את בריתו איתם וינחיל להם את הארץ. והמילים מפורשות "ויאמר אם נא מצאתי חן בעיניך אדני ילך נא אדני בקרבנו כי עם קשה ערף הוא וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו". ומה היא המילה ונחלתנו שנאמרת בסוף הבקשה? שתתן לנו לנחול את הארץ גם אם היינו קשי עורף ולא שמענו בקולך וחתמנו על הסכמי אוסלו וההתנתקות.

מלחמת עם כלביא

מלחמת עם כלביא היא חלק מתהליך התשובה על חטא ההתנתקות שבו ויתרנו על ארץ ישראל הפך מה שנאמר למשה בסיני בארבעים היום שמראש חודש אלול עד יום הכיפורים. אנחנו מתפללים בחודש אלול זה שנתקדם בתהליך התשובה שלנו ונירש עוד ועוד את ארץ ישראל. שלא נניחה ביד זולתינו מהאומות או לשממה. שהירושה של הדור הזה תמשיך ביתר שאת וביתר עז בשנים הבאות. שגם נחלות שפעם ויתרנו עליהם וקראנו להם שטחי A ושטחי B יקראו שטחי ארץ ישראל ולא שטחים שויתרנו עליהם, הפך גמור ממה שמחייבת אותנו התורה.

התשובה של נחמיה באלול – קידוש השם

ישוב ירושלים בימי נחמיה

כן אנחנו רואים תהליך תשובה לארץ ישראל אצל נחמיה. שם הוא המקום היחידי שבו מוזכר חודש אלול בשמו בכל התנ"ך. שם כתוב כי בחודש אלול מחליט עם ישראל לבנות את חומת ירושלים למרות התנגדות הנכרים. הם מחליטים ללכת עם נחמיה שאומר להם "אתם ראים הרעה אשר אנחנו בה אשר ירושלים חרבה ושעריה נצתו באש לנו ונבנה את חומת

וְיִשְׁלַח וְלֹא נִתְּנָה עוֹד הַרְפָּה" (נחמיה ב' יז). מתגייסים ובונים במאמץ רב את חומות ירושלים.

וְתִשְׁלַח הַחֹמָה בְּעֵשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה לְאֵלּוּל – נפילת רוח האויבים
הבנייה הייתה בחודש אלול והיא גם הסתיימה במהירות שיא "וְתִשְׁלַח הַחֹמָה בְּעֵשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה לְאֵלּוּל לְחַמְשִׁים וּשְׁנַיִם יוֹם" (נחמיה ו' טו). בו ביום מתחלפת החרפה של עם ישראל וירושלים, ביראה מעם ישראל "וַיְהִי כַאֲשֶׁר שָׁמְעוּ כָּל אוֹיְבֵינוּ וַיֵּדְאוּ כָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵינוּ וַיִּפְּלוּ מֵאֵד בְּעֵינֵיהֶם וַיִּדְעוּ כִּי מֵאֵת אֱלֹהֵינוּ נַעֲשֶׂתָה הַמְּלָאכָה הַזֹּאת" (נחמיה ו' טז). והסביר רש"י שהגויים "נפלו הם עצמם בעיניהם שהיו מואסים בעצמם כי נפל פחד היהודים עליהם".

קידוש ה' גדול - בהצלחת עם ישראל

באותה שעה שכבוד ישראל וירושלים עולים, עולה גם כבוד ה' יתברך. שבתחילת ספר נחמיה מתפלל נחמיה ואומר "אֵנָּה ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם הָאֵל הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא שֶׁמֶר הַבְּרִית וְהַסֵּד לְאֶהְיֶינָה וְלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתָיו" (נחמיה א'). חסר שם השם "הגיבור". כשעם ישראל כבוס תחת רגלי הגויים לא מתגלה גבורתו, ולכן גם לא מתגלה גבורתו של ה'. אחרי בניין ירושלים נחמיה מתפלל "וַיַּעֲתָה אֱלֹהֵינוּ הָאֵל הַגָּדוֹל הַנּוֹרָא שֶׁיִּמְר הַבְּרִית וְהַסֵּד" וכו' (נחמיה ט' לב). בשעה שמתגלה גבורת ישראל שלא נכנע לגויים ולעושי דבריהם, מתגלה גבורתו של ה' בעולם ואפשר להתפלל בשם "הָאֵל הַגָּדוֹל הַנּוֹרָא".

כִּי שָׁמַךְ נִקְרָא עַל עֵירָךְ וְעַל עַמְּךָ

זה מה שאנחנו אומרים בסליחות "שָׁמַךְ נִקְרָא עַל עֵירָךְ וְעַל עַמְּךָ". כביכול שם ה' הגיבור רשום לא רק על קלף של ספר תורה, אלא כתוב על חומות ירושלים שנבנות. לפי זה יוצא שהבונים שבנו את החומה - כתבו את שם ה' על כל אבן ואבן שבנו בחומות ירושלים. כך גם בימינו שאנחנו בונים בירושלים בתים או כבישים וגשרים - הכול הוא כתיבת שם ה' בעולם וקידוש שמו ברבים.

49 פעמים שָׁמַךְ בסליחות

בסליחות אנו מתפללים שידגל כבוד ה' על ידי הגדלת כבוד עם ישראל. לכן אנחנו אומרים בסליחות של אלול את התפילה לשמו של ה' באמצעות המילה "שמוך" 49 פעמים, ובעשרת ימי תשובה 75 פעמים. גם האשכנזים, שאומרים בכל יום סליחות בנוסח מיוחד, מזכירים את שם ה' שנקרא עלינו בכל יום, בסך הכול כ-25 פעמים בסליחות, ובערב ראש השנה כמעט 50 פעמים.

וְאֶבְרַכָּה שָׁמַךְ לְעוֹלָם וָעֶד

לכן מתחילים בכל העדות את הסליחות במזמור "אשרי יושבי ביתך" (תהילים קיג). הכול בגלל שהפסוק הראשון במזמור עוסק בברכת שמו של ה': "אֶרְוֹמְךָ אֱלֹהֵי הַמְּלֶכֶת, וְאֶבְרַכָּה שָׁמַךְ לְעוֹלָם וָעֶד". גם הפסוק השני שעוסק בברכת ה' עצמו מזכיר את השם: "בְּכָל יוֹם אֶבְרַכְךָ, וְאֶהְלֵלָה שָׁמַךְ לְעוֹלָם וָעֶד".

קדיש של סליחות - התוכן של הסליחות

רבי עמרם גאון תיקן לומר קדיש אחרי "אשרי יושבי ביתך", וכן נוהגים בני כל העדות (טור תקפא). ואם לא אמרו אותה בתחילת הסליחות אומרים אותה כשמוגיעים עשרה. ויש שואלים מדוע הקדיש הזה נמצא באמצע הסליחות. וכי אומרים קדיש אחרי "אשרי" שבפסוקי דזמרה? והלא אין אומרים קדיש אלא על דבר שהוא מצווה בפני עצמו, כמו תפילה או קריאת שמע, או סדר קדושה או שיר של יום או פיוטם הקטורת. ונראה כי הטעם קשור לקידוש שמו של הקב"ה, שהוא עיקר הסליחות. וכשם ש"אשרי" עוסק בגדולת שמו של הקב"ה בעולם ובקדושתו, כן בקדיש מגדלים ומקדשים את שמו של ה' "וְתִגְדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמִיהַ רַבָּא".

וגם כשהציבור עונה הוא אומר: "וְיִתְבַרְךָ. וְיִשְׁתַּבַּח. וְיִתְפָּאֵר. וְיִתְרוֹמֵם. וְיִתְנַשֵּׂא. וְיִתְהַדָּר. וְיִתְעַלֶּה. וְיִתְהַלָּל שְׁמִיהַ דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא". וקידוש שם זה בא דרך מלכותיה פְּרָקְנִיהַ וּמְשִׁיחִיהַ בגאולתם של ישראל. שקדיש זה הוא לא סיום לימוד אלא תוכן הסליחות.

י"ג מידות ברבים - כי היא ברית על הרבים

כל שאומרין דרך תפילה ובקשת רחמים אין נאמרין ביחיד

כיוון שהברית היא על קיום העם - צריך לומר את י"ג מידות שעליהן נכרתה הברית בציבור. כך פוסק הרשב"א (בשו"ת חלק א סימן ריא) שם נשאל האם מותר לומר י"ג מידות ביחיד. ותשובתו: "מסתברא לי שכל שאומרין דרך תפילה ובקשת רחמים אין נאמרין ביחיד וכדבר שבקדושה הן. כמו שאמרו באגדה 'נתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור והראהו למשה בסניו'. ואמר כל זמן שישראל חומטין כשיגיע עת צרה יעשו לפני כסדר הזה ואני מוהל להם".

כדברי הרשב"א פסק גם בתרומת הדשן (סימן ח' דרכי משה תקסה ה'). וכך פסק גם השו"ע "אין יחיד רשאי לומר שלש עשרה מידות דרך תפלה ובקשת רחמים, דבר שבקדושה הם; אבל אם בא לאומרם דרך קריאה בעלמא, אומרם".

נָגַד כָּל עַמְּךָ אֲעֲשֶׂה נִפְלְאוֹת

הטור (תקסה) הקשה ואמר כי לא ראינו בגמרא ש"י"ג מידות הן דבר שבקדושה כמו קדיש וקדושה. "ואיני יודע מה חשש יש בדבר שהרי אינו אלא כקורא בתורה שהרי לא אמרו החכמים אלא כל דבר שבקדושה כגון קדיש וקדושה וברכו". וצריך לומר שטעם העניין הוא כי י"ג מידות קשורות לברית עם כל עם ישראל לדורותיו, לכן הן נאמרות רק ברבים.

כתב הרמ"א שאין לומר סליחות ביחיד - בגלל

שמוזכרים זכרון י"ג מידות

וכל כך הקפידו בזה עד שכתב הרמ"א שאין לומר סליחות ביחיד. והקשה המשנה ברורה (תקסה ס"ק יג) כי "האחרונים תמחו על עיקר הדין דלמה לא יאמר היחיד סליחות שהוא תחנונים בעלמא". וענה הט"ז "וצ"ל דאיסור הוא משום שמוזכר בסליחות 'וזכור לנו היום ברית שלש עשרה' וכן בהרבה סליחות נמצא שמוזכר זכות שלש עשרה מידות ואותן אין לאומרם אף בלא 'ויעבור'. אבל אותן סליחות שאין נזכר בהם שלש עשרה מידות ודאי יכול יחיד לאומרם ואין בזה חשש" (כה"ח תקפא ס"ק כו. ותקסה ס"ק לא).

לכן סליחות יותר חשובות מלמוד תורה

לכן כתב החיד"א בברכי יוסף (תקפא ו) "יותר טוב בימים אלו להרבות סליחות ותחנונים עם הצבור מללמוד. הרב טור ברקת. וכן ראיתי לקצת רבנים שתמיד היו עסוקים בגופי הלכות והחיבורים, ובחדש אלול היו מניחין קצת מסדרם ללמוד גירסא ותחנונים". שלא יאמר אדם אני לומד תורה במקום הסליחות ובוה אני עושה תשובה. שזו תשובה פריטית אבל באלול אנחנו עוסקים בתשובה של כלל ישראל וגאולה, כמו שה' אומר למשה.

לכן אסור להזכיר י"ג מידות שלא בכוונה

בגלל שאנחנו עוסקים בכל הסליחות בכבוד ה' ובקידוש שמו. וכן נאמר על התקיעת שופר בימים אלו "עלה אלוהים בתרועה". כתב החיד"א בברכי יוסף (תקפא ד) על י"ג מידות כי "צריך לאומרם בנחת ובמתון ובכוונה, ואסור להזכיר י"ג מידות שלא בכוונה". ש"י"ג מידות אלו התגלו בארבעים יום הללו, והמתבונן בהם מבין איך ה' מנהיג את העולם ואין לו קושיות על ה' יתברך.

מתוך שאמרו
הז"ל כי ה'
נתעלה על ידי
תקיעת השופר
שבחודש הזה
אנו לומדים
שהתפילה
והתקיעה
מגדלת את שם
ה' בעולם בעיני
כולם שהרי
הפרק שבו
נאמר "עלה
אלוקים
בתרועה" עוסק
בירושת הארץ
ובשלטון על
העמים האחרים

סיפורים על הרב זצ"ל

צדקה בספר הסליחות

עם הקמתה של המועצה הדתית במועצה האזורית לכיש, התמנה מו"ר זקני הרב שבתאי בן-חיים על-ידי הרבנות הראשית לישראל לכהן גם כרבה של המועצה האזורית לכיש. לרב מועצה נבחר גם הרב יעקב אלקבץ, רבו של מושב אחוזם, יחד עם הרב שבתאי.

כרב מושב וכרב אזורי השתתף הרב שבתאי ב"בית הוועד" ביישוב אבן-שמואל. "בית הוועד" היה מקום שבו התכנסו בכל יום שלישי רבנים ושוחטים מכל האזור (לכיש, שפיר, קרית-גת ואשקלון). הרבנים היו לומדים רמב"ם, טור ושולחן-ערוך לפי הסדר, ולאחר מכן עוברים לענייני פרשת שבוע ונושאים שונים בתורה.

"בית הועד" הזה הוקם על-ידי הרב בנימין אביעד זצ"ל, רבה של המועצה האזורית שפיר, בהנחיית הרב מרדכי אליהו זצ"ל בזמן היותו דיין בבאר-שבע, והוא גם ליווה את "בית הוועד" הזה שנים רבות. במקום התכנסו רבנים ידועי שם, ביניהם הרב חיים דוד הלוי זצ"ל, שהיה רבה של ראשון-לציון ולאחר מכן הרב של תל-אביב ויפו, וכן הרב יוסף שרביט, רבה של אשקלון, ואחרים.

לאחר שהתמנה הרב מרדכי אליהו כרב ראשי לישראל הוא לא עזב את מנהגו זה והיה מגיע מדי פעם ל"בית הוועד" ללמוד אתם תורה.

באותו זמן אנשים מסוימים במושב עשו לרב שבתאי בעיות ודרשו ממנו לשלם כסף על המים כמו כולם, למרות שהנהוג ביישובים היה שרב המושב אינו משלם בגלל המשכורת הדלה שלו (עין שו"ת מאמר מרדכי חלק ב' חושן משפט סימן י"ג). אותם אנשים ניסו בכל זאת לעורר ויכוח בנושא והחלו ויכוחים במושב. זה לא היה נעים לרב שבתאי, כי התשלום היה על תקופה ארוכה, והיה מדובר בסכום גדול שלא היה סיפק בידו לשלמו. מצד שני, אם הוא לא משלם יש בזה צד של חילול השם. לא ידע סבי הרב שבתאי מה לעשות.

באותו זמן הוציאו אנשי לשכתו של הרב אליהו סידור סליחות לחודש אלול עם הלכות לפי מרן הרב אליהו. הרב אליהו הגיע ל"בית הוועד" וחילק את סידורי הסליחות לרבנים שנכחו שם. הרב שבתאי פתח את סידור הסליחות שקיבל על-מנת לעיין בו, והנה הוא רואה כי יש בו בתוכו מעטפה. הרב פתח את המעטפה וראה שם סכום מסוים של כסף.

הלך הרב לרב אליהו על-מנת להחזיר לו את הכסף, כי סבר לתמוך שהמעטפה נשכחה בטעות בתוך סידור הסליחות, ואולם הרב אליהו אמר לו ברוח קודשו: "אני שמתי את הכסף הזה בשבילך, קח אותו, אני יודע מה עושים לך עכשיו אנשי המושב בקשר לתשלום המים. זה שלך".

הרב שבתאי התפלא על כך מאוד, והודה לרב אליהו. עד היום כשהוא יושב ומספר את הסיפור הזה הוא אינו מבין מאיפה הרב ידע על כך, ולבסוף הוא מסכם ואומר: "אין זה כי אם רוח הקודש של הרב".

(הרב שלו שבתאי, ישיבת המאירי, ירושלים)

הארץ פנים דלתתא כנגד הארץ פנים דלעילא

בשם האר"י הקדוש נאמר כי יש לומר בסליחות י"ב פעמים אלפא ביתא כנגד י"ב סוגים שונים של הארץ פנים שמתקיימים בחודש אלול שנאמר בו: "אני לדודי ודודי לי" (עין פרי עץ חיים ר"ה הקדמה שער כד). משמעות העניין היא שאלוקים מאיר לנו פנים באופנים שונים. לכן אנו מתפללים כנגד כל אותן בחינות שונות של הארץ פנים ומתפללים עליהן.

י"ב הארות

גאון עוזנו ותפארתנו, רבנו יוסף חיים זיע"א, כתב בתשובה מהם י"ב האלפא ביתא (שו"ת תורה לשמה תקנ"ג). "ותחלת הכל מתחיל אלפ"א בית"א דרחמנא וזו היא בעתיק דכורא, ואחריה אנשי אמונה זו בנוקבא דעתיק, ואחריה תמהנו בדכורא דא"א, ואחריה אל תעש עמנו כלה בנוקבא דא"א. ואחריה אלפ"א בית"א של הודוי זו באבא עלאה, ואחריה אשמנו מכל עם זו באימא עלאה. ואחריה אלפ"א בית"א דאלהינו שבשמים זו ביש"ס. ואחריה עננו אבינו זו היא בתבונה. ואחריה אדון הסליחות בוחן לבבות זו בז"א. ואחריה עשה למען אמתך זו בלאה ואחריה מזמור נפ"א זו ברחל. ואחריה אלפ"א בית"א דפיוט אליך ה' נשאתי עיני זו בעיקב". ולא מנה את "אשרי יושבי ביתך" שגם הוא באלפא ביתא כי הוא מחולק מכל הסליחות שהוא אב לכולם.

סליחות כסדרן

לכן היה אומר מו"ר הרב זצוק"ל, כי אם אין מניין בשעה שמתחילים את הסליחות, יתפללו כסדר שבתחילה אנו מזכירים את י"ג מידות שהיא הברית שה' כרת עמנו על גאולה שלמה ויזכירו את הברית שמוזכרת בתפילה "רחמנא". ויאמרו י"ג מידות בטעמים, וכשיהיה מניין יאמרו ג' פסוקים וחצי קדיש ואחר כך ימשיכו (לבוש וא"ר תקפ"א). אבל לא הפכו את הסדר של הסליחות לומר קודם את סוף הסליחות ואחר כך את י"ג מידות. כי אנחנו מתפללים לפי סדר התפילה של מעלה.

סליחות לפני הצות לילה

לכן כתב בשער הכוונות בדרושי תפילה ערבית (דרוש א): "גם דע כי בחצות לילה הראשונה אין ראוי לומר כלל שום סליחות ולא להזכיר י"ג מידות דויעבר, זולתי בליל יום הכפורים". "גם אין ראוי לומר שום קינה ולא לעורר שום בכיה על חורבן הבית רק אחר חצות כנוצר בוהר פעמים רבות פרשת ויקהל. כי בחצות הלילה או מתעוררת הבכיה למעלה על חורבן בית המקדש ואז זמנה האמיתית". לכן חשוב להתפלל סליחות רק אחר חצות, כדי להתפלל בשעה שה' בוכה על צער החורבן שזו השעה היא עת רצון. וכתב החיד"א ב"ברכי יוסף" כי הזוהר הזהיר לא לומר את י"ג המידות לפני חצות הלילה כי אינו הזמן של מעלה.

תיאום כוונות עם ה'

כיוון שהסליחות שלנו מקבילות לשפע האלוקי שבחודש הזה, חשוב לכוון גם את השעה של התפילות, וכך כתוב בסימן הראשון שפותח את השולחן ערוך. "המשכים להתחנן לפני בוראו יכוין לשעות שמשנתנות המשמורת, שהן בשליש הלילה ולסוף שני שלישי הלילה ולסוף הלילה, שהתפלה שיתפלל באותן השעות על החורבן ועל הגלות, רצויה" (אורח חיים - סימן א ב). "שבאלו הזמנים הקדוש ברוך הוא נזכר בחורבן הבית ופיזור ישראל בין הגוים והתפלה שיתפלל אדם באותה שעה על החורבן והפיזור רצויה וקרובה להתקבל" (טור).

תשובה כהלכה

שלכם ובכלל כמה שיותר צעירים יבואו לחוות הלל. כמה שיותר יחזקו אותם - כך תבוא ישועה. לצערי אי אפשר לחסום את המשאיות ואפילו אם תצליחו לפצור כמה גלגלים זה לא יעצור את המשאיות הללו, רק יגרמו לך להצטרף. לכן לכו על הפעולה החיונית שבעת זמנה. להרחיב את ההתייבות היהודית.

מה לך נרדף? האם יש הבדל בין אמירת סליחות בחצות הלילה לבין אמירתן באשמורת הבוקר? סעלת חצות גדולה, כי אסורים ותיקן חצות אך עדיף לקום באשמורת לפי שיכול, כי היא עת רצון יותר גדולה, וגם בגלל שאגב הסליחות גם יתפלל מותיקין.

ה' סליחות, ג' ויגוי. אנחנו אומרים סליחות לפני התפילה. האם צריך להגיד בתפילה וידוי ואת המסומר שאחריו? כן.

לחרימך את המצוא. זאת ... מסבאות ירחי. רציתי לשאול האם יש שינוי ביחס של הרב לחסימת משאיות בתקופה האחרונה והאם מותר או צריך לנסות לפעול במשאיות פיזית כמו לפצור גלגלים או לשום דוקרנים על הכביש? דעי לך שאין דבר שיותר מועיל לעם ישראל מהתרחבות של מבואות ירחי. אני מבין שכעת יש חוות שמרחיבות את הישוב שלכם. כמה שתשקיעו יותר במקום הזה - יותר נצח את הקליפות ואת הערבים הרעים שנמצאים בסביבה